

გოდერძი ტაბატაძე,
ომარ ონიაშვილი,
ნოდარ მაჭავარიანი,
გელა ლობჯანიძე,
ვალერი ხითარიშვილი

ზოგადად ცნობილია, რომ ორგანიზაციის (სა-
წარმო, ფირმა, კორპორაცია) ფინანსური შედეგის
განსაზღვრის მიზნით აუცილებელია დადგინდეს
საანგარიშო პერიოდში მიღებული ყველა შემოსავა-
ლი და ამ შემოსავლების მისაღებად გაწეული ყველა
ხარჯი. მათი ურთიერთშეპირისპირებით კი ვლინდება
საანგარიშო პერიოდის ფინანსური შედეგი – მოგება
და ზარალი.

რას ნიშნავს ხარჯი? ეს ტერმინი არც ისეთი მარ-
ტივია, როგორც ერთი შეხედვით ჩანს. ინჟინრები,
ბუღალტრები და ეკონომისტები თავიანთი საქმიანო-
ბით ყველა დაკავშირებულია ხარჯების ბუნებასთან
და ქცევასთან, მაგრამ სხვადასხვა პრობლემის გად-
აჭრისას საქმე აქვთ ხარჯების სხვადასხვა კონცეფ-
ციასთან.

ცნობილი ეკონომისტი ჯ.კლარკი ჯერ კიდევ
1923 წელს წერდა: „ეკონომიკის სასწავლო კლასი
წარმატებული იქნება, თუ სტუდენტები შეძლებენ
ხარჯების მნიშვნელობის გაცნობიერებას მის ყველა
ასპექტში“ [1].

ხარჯი არის შეწირვა, რაც უნდა განახორციელო
რალაციის მისაღებად. გავიხსენოთ ბრძნული ნათქვა-
მი „რაც არ იწვის, არც ანათებს“. შეწირვის ბუნება
შეიძლება იყოს ცხადი და არა ცხადი, შეხებადი ან
შეუხებადი ანუ საგნობრივი და არასაგნობრივი. მან
შეიძლება მიიღოს ფულის ერთი ან რამდენიმე ფორ-
მა, როგორცაა: თვით ფული, საქონელი, თავისუ-
ფალი დრო, დაზღვევა, პრესტიჟი, სიამოვნება ან
ძალაუფლება.

ხარჯებში იგულისხმება გასავლები (Outlay costs).
ესაა განსაკუთრებული საქმიანობის ჩასატარებლად
დახარჯული ფული ხელფასზე, აღჭურვილობაზე,
მასალებზე, ნედლეულზე, ელექტროენერგიაზე,
ტრანსპორტზე, დაზღვევაზე, რეკლამაზე და ა.შ. ამ
ხარჯებს ხშირად გარკვეულ, ისტორიულ ან ბუღალ-
ტრულ ხარჯებს უწოდებენ, რომლებიც ბუღალ-
ტრულ ანგარიშებში აისახება.

ეკონომისტები კი იყენებენ ხარჯების უფრო
ბაზისურ კონცეფციას ალტერნატიულ ხარჯებს.
ესაა იმ სარგებლის ღირებულება, რომელიც ხელი-
დან გავუშვით, როდესაც ავირჩიეთ ერთი ალტერ-
ნატივა. ეს უაღრესად მნიშვნელოვანი კონცეფციაა,
რადგან საქმიანობის რეალური ღირებულება იზომე-
ბა მისი ალტერნატიული ხარჯებით და არა მასზე
გაწეული ხარჯებით. ალტერნატიული ხარჯების
იდენტიფიკაციისათვის საჭიროა მათი შედარება
შერჩეულ და უარყოფილ ალტერნატივებს შორის.

ეკონომისტები დაინტერესებული არიან იმის
შესწავლით, თუ როგორ იღებენ ფირმები გადაწყ-
ვეტილებებს წარმოებისა და ფასწარმოქმნის საკითხ-
ებში. ამიტომ ხარჯების დათვლისას ითვალისწინებენ
ყველა ალტერნატიულ დანახარჯს. ბუღალტრები კი
ვალდებული არიან თვალყური ადევნონ მხოლოდ
იმ თანხას, რომელიც საწარმოში შემოდის და საწარ-
მოდან გადის. ამიტომ ბუღალტრები ითვლიან **ცხად
დანახარჯებს** (რაც საწარმოდან გადის) და უგულე-
ბელყოფენ **არაცხად ალტერნატიულ ხარჯებს**.

როგორც ზემოთ მოყვანილიდან ჩანს, აქ **ხარჯები**
და **დანახარჯები** სინონიმებადაა წარმოდგენილი და
ყურადღების მიღმა რჩება მათ შორის განსხვავება.
ეკონომიკურ ლიტერატურაში ხარჯებსა და დანახ-
არჯებს შორის სხვაობა გამოკვეთილი არ არის [1; 2;
3; 4; 5; 6; 7; 8]

ამასთან საბაზრო ურთიერთობათა პირობებში,
როდესაც ფართო მასშტაბით ხორციელდება ინვეს-
ტიციები ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროში, სწორედ
ინვესტიორის ინტერესებშია ხარჯებსა და დანახ-
არჯებს შორის სხვაობის გარკვევა, რადგანაც ეს
გარკვეულ გავლენას ახდენს პროექტის განხორ-
ციელების თაობაზე გადანაწილების მიღებისას.

განვიხილოთ ეს საკითხი ნავთობისა და გაზის
წარმოების მაგალითზე. სანამ საქართველოში ცენ-
ტრალიზებულად ფინანსდებოდა ნავთობისა და
გაზის ოპერაციები (გეოლოგიური ძებნა — ძიება,
საძიებო და საექსპლუატაციო ჭაბურღილების ბურ-
ღვა, ნავთობისა და გაზის მოპოვება, მათი მომზადე-
ბა, ტრანსპორტირება, შენახვა, რეალიზაცია), აუცი-
ლებლობას არ წარმოადგენდა ხარჯებისა და დანახა-
რჯების ცალ-ცალკე აღრიცხვა. ცენტრალიზებული
(ე.წ.საკავშირო) დაფინანსების შეწყვეტის შემდეგ,
როდესაც საქართველოში გაფორმდა „**პროდუქციის
წილობრივი განაწილების ხელშეკრულება**“ (პნგხ)
უცხოელ ინვესტორებთან, ხოლო 1999 წელს მი-
ღებული იქნა საქართველოს კანონი „**ნავთობისა და
გაზის შესახებ**“ და 2002 წელს — „**ნავთობისა და გაზის
ოპერაციების წარმოების მარეგულირებელი ეროვნუ-
ლი წესები**“, ამ კანონის და წესების თანახმად, აუცი-
ლებელი გახდა ნავთობისა და გაზის ოპერაციებთან
დაკავშირებული ხარჯებისა და დანახარჯების სრუ-
ლი და ზუსტი აღრიცხვა, რაც გამოწვეულია ბიზნე-
სის მოთხოვნებით საბაზრო ეკონომიკის პირობებში.
ჩვენი აზრით, ხარჯებისა და დანახარჯების სრული
და ზუსტი აღრიცხვისათვის საჭიროა მათი ცალ-
ცალკე აღრიცხვა, რაც შესაძლებელია მხოლოდ მას

შემდეგ, რაც გვეცოდინება ხარჯებისა და დანახარჯების ცნება, შინაარსი და მათ შორის განსხვავებები.

კანონის 1 ა. ვ მუხლში მოცემულია ხარჯებისა და დანახარჯების დეფინიცია „ნავთობისა და გაზის ოპერაციებზე განეული ხარჯები და დანახარჯები – ნავთობისა და გაზის ოპერაციებზე განეული დანახარჯები და საექსპლუატაციო ხარჯები, რომელთა განსაზღვრის წესი და პროცედურა დგინდება ხელშეკრულებით“. თითქმის ყველა „პნგზ“-ში მოცემულია ზოგადი განმარტება – „ხარჯები და დანახარჯები არის კონტრაქტორის მიერ აღიარებული ხელშეკრულების დადებისა და განხორციელებისათვის გაღებული ხარჯები და დანახარჯები, რომლებიც ამ ხელშეკრულების შესაბამისად კომპენსირდება საკომპენსაციო ნავთობით“. ამასთან ხარჯებისა და დანახარჯების განსაზღვრის წესი და პროცედურა, რომელსაც კანონი ითვალისწინებს, არცერთ „პნგზ“-ში არ არის მოცემული.

ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებში (ბასს) მოცემულია მხოლოდ ხარჯების განმარტება – ხარჯები არის საწარმოს ეკონომიკური სარგებლის შემცირება საანგარიშო პერიოდში აქტივების საწარმოდან გასვლის ან ვალდებულებების ზრდის საფუძველზე, რაც გამოიხატება საწარმოს საკუთარი კაპიტალის შემცირებით და რომელიც არაა დაკავშირებული მესაკუთრეთათვის კაპიტალის განწილბასთან. ამრიგად, როგორც ზემოხსენებულ კანონში და პნგზ-ში, ასევე ბასს-ში ხარჯებისა და დანახარჯების განმარტება საკმაოდ ბუნდოვანია. ამიტომ შევეცდებით მარტივად ავხსნათ მათი არსი..

არსებობს ხარჯების განმარტების სამი ვარიანტი:

1. როდესაც რესურსები გადის საწარმოდან;

2. რესურსები რჩება საწარმოში, მაგრამ მცირდება მათი ღირებულება;

3. რესურსები კი რჩება საწარმოში, მაგრამ წარმოიქმნება მათი გასვლის (დათმობის) ვალდებულება რომელიმე გარე სუბიექტის წინაშე.

რამდენადაც წარმოქმნილი ხარჯების საფუძველს წარმოადგენს გამოყენებული რესურსების ღირებულება, ამდენად აუცილებელია ერთხელ კიდევ განიმარტოს რესურსების ცნება (თუმცა იგი საკმაოდ ფართოდაა ცნობილი).

რესურსები არის ის ყველაფერი, რაც კი შეიძლება გამოყენებული იქნეს საწარმოს მიერ თავისი მიზნის მისაღწევად შიგა და გარე გარემოს სუბიექტების მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. უფრო მარტივად, რესურსები არის საწარმოს ბალანსზე რიცხული ყოველნაირი აქტივი, რომელსაც მიეკუთვნება: ძირითადი საშუალებები, და არამატერიალური აქტივები (ლიცენზია, კონცესია, გუდვილი, პატენტი, სამარკო ნიშანი, ნოუ-ჰაუ და ა.შ.); ფულადი საშუალებები ეროვნულ და უცხოურ ვალუტაში (ნაღდი ფული სალაროში, ფულადი საშუალებები საბანკო ანგარიშებზე; მაღალლიკვიდური ფასიანი ქაღალდები (ჩეკი, ობლიგაცია, აქცია, თამასუქი); სასაქონლო-მატერიალური მარაგები, დაუმთავრებელი წარმოება; მოკლევადიანი დებიტორული დავალიანებები და ა.შ).

განსახილველი საკითხიდან გამომდინარე ჩვენთვის უფრო საინტერესოა **ფინანსური და საწარმოო რესურსები**. ფინანსურ რესურსებს მიეკუთვნება: ფულადი თანხები, დებიტორული დავალიანებები, ფასიანი ქაღალდები, ფინანსური დაბანდებები, სხვა ორგანიზაციების სანესდებო კაპიტალში მონაწილეობა და სხვ. მათი თავისებურება ისაა, რომ ისინი (მოხმარებული) უშუალოდ საწარმოს შიგნით გამოყენებული ვერ იქნება. ასეთი რესურსები იქმნება და გამოიყენება მხოლოდ საწარმოს ურთიერთქმედებისას გარე გარემოს სუბიექტებთან. ამრიგად, ფინანსური რესურსები ასახავს საწარმოს გარე გარემოსთან ურთიერთობებს. საწარმოო რესურსები კი მთლიანად გამოიყენება (მოიხმარება) საწარმოს შიგნით. მათ მიეკუთვნება ძირითადი საშუალებები, მასალები, შრომითი რესურსები, შიგასაწარმოო სამუშაოები და მომსახურებები. დამზადებული პროდუქცია და სხვა ამგვარი რესურსების თავისებურება მდგომარეობს იმაში, რომ მათი გამოყენება (მოხმარება) შეიძლება უშუალოდ კომპანიის შიგნით.

თუ ზოგადად განვიხილავთ საწარმოს საქმიანობას, მაშინ ერთნაირად საინტერესოა როგორც ფინანსური, ისე საწარმოო რესურსები, მაგრამ როდესაც საკითხი ეხება საწარმოთა საქმიანობის ეფექტიანობის (რენტაბელობის) შეფასებას, მაშინ უფრო საინტერესოა საწარმოო რესურსები. როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, ხარჯი არის გამოყენებული საწარმოო რესურსების ღირებულება. ამიტომ განვიხილოთ იგი უფრო დეტალურად. საწარმოო რესურსები თავის მხრივ იყოფა გამოსაყენებელ და გასასვლელ რესურსებად.

გამოსაყენებელი რესურსები: მასალები, ძირითადი საშუალებები, შრომითი რესურსები, შიგასაწარმოო სამუშაოები და მომსახურებები, რომლებიც გამოიყენება საწარმოს შიგნით ანუ არ ტოვებს მას.

გასასვლელი რესურსები: მზა პროდუქცია, დაუმთავრებელი პროდუქცია, გარეთ განეული მომსახურება, ნახევარფაბრიკატები, რომელთა რეალიზაცია ხდება გარე კლიენტებზე ანუ გადის საწარმოდან.

ახლა განვიხილოთ უფრო დანვრილებით ზემოთ მოყვანილი ხარჯების ვარიანტები.

პირველი ვარიანტი, როდესაც რესურსები გადის საწარმოდან. ჩვენთვის საინტერესოა და საყურადღებოა შემთხვევა, როდესაც საწარმოდან გასულ რესურსს წარმოადგენს მზა პროდუქცია (შესრულებული სამუშაო, განეული მომსახურება). როდესაც ვყიდით ამ რესურსს იგი ტოვებს საწარმოს. ასევე მნიშვნელოვანი საკითხია რესურსების გასვლა საწარმოს სასაქონლო-მატერიალური საწყობებიდან, ბაზებიდან, როდესაც ხდება ფასეულობათა გაუჩინარება (დაკარგვა) და უცნობია დამნაშავე, ასევე ბუნებრივი კატაკლიზმებით და სხვა მიზეზებით მატერიალური ფასეულობების შემცირება ან სრულად დაკარგვა. ასევე, რესურსების გასვლას ექნება ადგილი, მაგალითად, საჯარიმო თანხის გადახდისას.

მეორე ვარიანტი, როდესაც რესურსები რჩება

საწარმოში, მაგრამ მათი ღირებულება მცირდება. პირველი მიზეზი, როდესაც რესურსი კარგავს სან-ყის ღირებულებას კარგად ჩანს შემდეგ მაგალითში. დავუშვათ შევიძინეთ ახალი დანადგარი, რომლის მომსახურების ვადა იგეგმებოდა 5 წლით. ავარიის ან სხვა მიზეზის გამო დანადგარი გამოვიდა მწყობრიდან. ცხადია, ხდება მისი აღდგენა, მაგრამ დაგეგმილი 5 წლის ნაცვლად, საექსპლუატაციო ვადა განისაზღვრა 3 წლით. შედეგად, დანადგარმა სან-ყისი ღირებულების გარკვეული ნაწილი დაკარგა. საწარმოსათვის მოცემული რესურსის ღირებულება შემცირდა. მეორე მიზეზი პირველისგან განსხვავებით შეიძლება იყოს საბუღალტრო აღრიცხვის ტექნიკური ხასიათის. ბასს-ის მიხედვით რესურსების (საბუღალტრო აქტივების) შეფასება უნდა მოხდეს თვითღირებულების ან შესაძლო გასაყიდ ფასებს შორის ყველაზე დაბალი ფასით. ასე, რომ თუ ღირებულება, რომლითაც რესურსი ასახულია საბუღალტრო ბალანსში, აღმოჩნდება ანალოგიური რესურსის საბაზრო ღირებულებაზე მაღალი, ბუღალტერი ვალდებულია მისი ღირებულება შეამციროს საბაზრო ღირებულების დონემდე.

მესამე ვარიანტი, როდესაც წარმოიშობა ვალდებულებები. საინტერესოა მაგალითი, რომელიც პროდუქციის გაყიდვას შეეხება. ვთქვათ, საწარმომ მოახდინა პროდუქციის რეალიზაცია დაუმთავრებელი სახით და მზა პროდუქციად გარდაიქმნება გარკვეული დროის შემდეგ. ამგვარად, რესურსი (დაუმთავრებელი პროდუქცია) „ფიზიკურად“ ჯერ კიდევ იმყოფება საწარმოში, თუმცა მან უკვე მიიღო იურიდიული დატვირთვა მყიდველთან მიმართებაში.

განხილული სამი ვარიანტიდან ჩვენთვის უფრო საინტერესოა პირველი ვარიანტის დროს წარმოქმნილი ხარჯები, ანუ როდესაც რესურსები ტოვებს საწარმოს. ნაკლებად საინტერესოა მესამე, უფრო ნაკლებად კი მეორე ვარიანტი.

ახლა უკვე შეგვიძლია გარკვეული სიცხადე შევიტანოთ ხარჯებსა და დანახარჯებს შორის სხვაობაში.

მაშასადამე, ხარჯთან გვაქვს საქმე, როდესაც რესურსები ტოვებს საწარმოს (უკვე გავიდა ან გავა მომავალში).

დანახარჯები — ეს არის რესურსების გამოყენება. რესურსების გამოყენების ფაქტი ჯერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ რესურსები საწარმოდან გასულია. ზოგ შემთხვევაში რესურსების გამოყენება გულისხმობს იმავდროულად რესურსების საწარმოდან გასვლას ე.ი. როგორც კი წარმოიქმნა დანახარჯები, მაშინვე გარდაიქმნება ხარჯებად. ხდება პირიქითაც — რესურსები გამოვიყენეთ, მაგრამ საწარმოდან მათ გასვლამდე ხარგბძლივი დროა დარჩენილი, ანუ დანახარჯები წარმოქმნილია, მაგრამ ხარჯებზე ლაპარაკი ჯერ ნაადრევია. ყველაფერი საბოლოო ჯამში, განისაზღვრება იმით, თუ რომელ რესურსებს და რისთვის ვიყენებთ. სხვა სიტყვებით შესაძლოა განვითარდეს მოვლენების ორი სცენარი.

1) **რესურსების გამოყენებამ განაპირობა სხვა რესურსების შექმნა.** მაგალითად, რესურსი-საინ-

სტრუმენტო ფოლადი გამოყენებული იქნა წნეხის დასამზადებლად (მეორე რესურსი), შემდგომში წნეხის მეშვეობით დამზადდა ხუფები, (მე-3 რესურსი), ხუფები გამოიყენეს რომელიმე სახის დანადგარის დასაკომპლექტებლად—მიღებული იქნა მეოთხე რესურსი. აღნიშნული სქემით რესურსების გამოყენება განეული დანახარჯებია, ხოლო ხარჯებად გადაიქცევა მაშინ, როდესაც დანადგარი რეალიზდება და დატოვებს საწარმოს. ამგვარად, პირველი რესურსის (საინსტრუმენტო ფოლადი) ხარჯებში გადასვლამდე გრძელი გზაა.

2) **რესურსების გამოყენებამ არ გამოიწვია სხვა რესურსების შექმნა.** მაგალითად, საწარმოს ხელმძღვანელის შრომა უშუალოდ არ ქმნის საწარმოში რაიმე სახის რესურსს. ამ შემთხვევაში მოცემული რესურსი (შრომის ანაზღაურება) გამოყენებისთანავე გადის საწარმოდან, ანუ წარმოქმნილი დანახარჯები მაშინვე გარდაიქმნება ხარჯებად.

თუ დავაკვირდებით განხილულ სცენარებს ადვილად შევამჩნევთ, რომ დანახარჯები და ხარჯები შეიძლება განსხვავებული იყოს მათი წარმოქმნის დროით. განხილულ მაგალითში, საინსტრუმენტო ფოლადთან დაკავშირებით, დანახარჯები იქმნება დროის გარკვეულ პერიოდში ვთქვათ თვეში, ხოლო ხარჯები კი შემდგომ პერიოდში (რამდენიმე თვის შემდეგ). საწარმოს ხელმძღვანელთან დაკავშირებულ მაგალითში დანახარჯები და ხარჯები წარმოიქმნება ერთდროულად.

ხარჯები და დანახარჯები, რომლებიც განსხვავებულია წარმოქმნის დროით (მაგრამ ერთმანეთის ტოლია), შეიძლება მაინც განსხვავდებოდეს რაიმე სიდიდით, რასაც განაპირობებს სხვა ხარჯები, რომლებიც წარმოიქმნება სხვადასხვა მიზეზით: რესურსების დანაკლისი, გაფუჭება და დატაცება, უიმედო დებიტორული დავალიანებები, ხელშეკრულების პირობების დარღვევა და სხვ.

პრაქტიკაში ნაკლები ყურადღება ექცევა ხარჯებს და დანახარჯებს, რომლებიც განსხვავდება სიდიდით, ამიტომ მათ განხილვაზე არც შევჩერდებით. ძირითადი ყურადღება ექცევა მიზნობრივ დანახარჯებსა და ხარჯებს, რომლებიც ერთმანეთის ტოლია და ურთიერთშესაბამისი.

სწორედ ამგვარ ხარჯებსა და დანახარჯებშია დაფარული ბიზნესის ე.წ. „მზაკვრობა“ საწარმოს საქმიანობის შედეგების შეფასების კორექტულობის თვალსაზრისით, რომლის არსსაც ახლა განვმარტავთ. ნებისმიერი საწარმოს მიზანია ნაკლები დანახარჯებით (რესურსების გამოყენება) და ნაკლები ხარჯებით (რესურსების გადინება) შეასრულოს თავისი მიზანი. ძირითად ფინანსურ ანგარიშს, რომელიც ასახავს საწარმოს სამეურნეო საქმიანობის ფინანსურ შედეგს, წარმოადგენს „**მოგებისა და ზარალის ანგარიშგება**“. აღნიშნულ ანგარიშში წარმოდგენილია არა დანახარჯები და ხარჯები, არამედ მხოლოდ ხარჯები, რის გამოც რაიმე დასკვნის გამოტანა დანახარჯებთან მიმართებით შეუძლებელია.

მაგალითისათვის განვიხილოთ ნავთობის კომპა-

ნია, რომლის საქმიანობაც წარმოადგენს გრძელვადიან საწარმოო ციკლს. კომპანიის მიზანია ნავთობის ან გაზის (ნახშირწყალბადების) მოპოვება და რეალიზაცია. რეალიზაციამდე საჭიროა საწარმოო ციკლის გავლა-ნავთობისა და გაზის ოპერაციების ჩატარება. საწარმოო ციკლის განმავლობაში (რეალიზაციამდე) შედგენილ ნებისმიერ ფინანსურ ანგარიშში დავინახავთ, რომ კომპანიაში არის ნაგება, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც კომპანია პირველად იწყებს თავის საქმიანობას. დანახარჯების ნაწილი, რომელიც უშუალოდაა დაკავშირებული ძირითად საწარმოო პროცესებთან, აისახება დაუმთავრებელი პროდუქციის თვითღირებულებაში (როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ ერთი რესურსი გარდაიქმნება მეორე რესურსად). სხვა დანახარჯების ნაწილი, რომლებიც უშუალოდ არ არის დაკავშირებული ძირითად საწარმოო პროცესებთან (ე.წ. ზედნადები ხარჯები-ხელმძღვანელის ხელფასი, საერთო სამეურნეო დანახარჯები და სხვ.) მაშინვე გარდაიქმნება ხარჯებად. (ამ რესურსების გამოყენებამ არ გამოიწვია სხვა რესურსების შექმნა). ამგვარად, წარმოიქმნა ხარჯები, რომელიც ნაჩვენები იქნება ანგარიშში, შემოსავლები კი ჯერ არ არის მიღებული, რადგან არ მომხდარა ნავთობის ან გაზის რეალიზაცია. კომპანია ყოველთვიურად აჩვენებს ნაგებას. სინამდვილეში კომპანიის მუშაობა ამ პერიოდში (რეალიზაციამდე) შეიძლება ეფექტიანი იყოს. რენტაბელურობა გამოჩნდება მაშინ, როდესაც მოხდება მოპოვებული ნავთობის ან გაზის სრული რეალიზაცია, ანუ როდესაც დანახარჯები ე.ი გამოყენებული რესურსები დატოვებს კომპანიას და გარდაიქმნება ხარჯებად.

ზემოთქმულიდან შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნები:

1. ბიზნესში ახლად ჩართული საწარმო (საწყის ეტაპზე) გარკვეული დროის განმავლობაში ოფიციალური ფინანსური ანგარიშგების თანახმად შეიძლება, ერთი შეხედვით, იყოს წამგებიანი და განხორციელებული ოპერაციები ჩაითვალოს არაეფექტურად, თუმცა სინამდვილეში ეფექტიანი იყოს. **„მოგებისა და ზარალის ანგარიშგება“** ყოველთვის არ გვაძლევს შედგენის მომენტისათვის სწორ წარმოდგენას საწარმოს საქმიანობის ეფექტიანობაზე. (ანგარიშში დანახარჯები განეულია, შემოსავალი ჯერ კიდევ არ ჩანს).

2. ფინანსური ანგარიშგების თანახმად საწარმოს საქმიანობა შეიძლება ითვლებოდეს მომგებიანად (უკვე მოქმედ საწარმოებში), სინამდვილეში დანახარჯების გათვალისწინებით იყოს არაეფექტური და არარენტაბელური (ანუ დიდი დანახარჯები იყოს განეული).

3. რადგანაც საქართველოში არ იყო დანახარჯებისა და ხარჯების განსაზღვრის და ცალ-ცალკე აღრიცხვის საჭიროება ამ საკითხს არც ეკონომიკურ ლიტერატურაში ექცეოდა სათანადო ყურადღება, მაგრამ „ნავთობისა და გაზის შესახებ“ კანონის მოთხოვნებიდან გამომდინარე აუცილებელი გახდა მათი ცალ-ცალკე განსაზღვრა და აღრიცხვა, თუმ-

ცა არც-ერთ პროდუქციის წილობრივი განაწილების ხელშეკრულებაში ასეთი რამ არ არის დაფიქსირებული. ეს სტატია პირველი მცდელობაა ხარჯებისა და დანახარჯების არსის განსაზღვრის და აღრიცხვის საკითხში, თუმცა იგი მოითხოვს ღრმად შესწავლას და შესაბამისი მეთოდის შემუშავებას კანონის მოთხოვნებიდან გამომდინარე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Contemporary Economics, Sixth Edition, Milton H. Spencer, Worth Publishers. Inc New York, 1986.
2. საქართველოს კანონი „ნავთობისა და გაზის შესახებ“, თბ., 1999.
3. ნავთობისა და გაზის ოპერაციების წარმოების მარეგულირებელი ეროვნული წესები, თბ., 2002.
4. გ.მენქიუ, ეკონომიკის პრინციპები. თბ., 2008.
5. დ. ჯალალონია, ბუღალტრული აღრიცხვა საერთაშორისო სტანდარტებით, ნაწილი I, თბ., 2011.
6. ც.ბენაშვილი, მ. კაპანაძე. დანახარჯების ობიექტი და მისი მნიშვნელობა, სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული თემაზე: ეკონომიკის აქტუალურ პრობლემები გლობალიზაციის პირობებში. პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი, 2011.
7. ი.ჭილაძე. დანახარჯების აღრიცხვის სისტემები. თბ., 2009.
8. დანახარჯთა მენეჯმენტის კონცეფცია. www.interesting.ge/2012/04

რეზიუმე

როგორც ცნობილია, ეკონომისტები ორგანიზაციის (საწარმო, ფირმა, კომპანია) ხარჯების დათვლისას ითვალისწინებენ ყველა ალტერნატიულ ხარჯს წარმოებისა და ფასწარმოქმნის საკითხებში გადანყვეტილებების მიღების დროს. ბუღალტრები კი ვალდებული არიან თვალყური ადევნონ მხოლოდ იმ თანხებს, რომლებიც საწარმოში შემოდის და საწარმოდან გადის. ამრიგად, ბუღალტრები ითვლიან ცხად დანახარჯებს (რაც საწარმოდან გადის) და უგულვებელყოფენ არაცხად ალტერნატიულ ხარჯებს. ეკონომიკურ ლიტერატურაში ხარჯებსა და დანახარჯებს შორის სხვაობა არ არის გამოკვეთილი, მაგრამ საბაზრო ურთიერთობათა პირობებში, ინვესტიციების ფართოდ განხორციელებისას, სწორედ ინვესტორის ინტერესებშია ხარჯებსა და დანახარჯებს შორის სხვაობის გარკვევა, რადგანაც ეს მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს პროექტის განხორციელების თაობაზე გადანყვეტილების მიღებისას.

როდესაც საქართველოს ნავთობისა და გაზის წარმოებაში შემოვიდნენ უცხოელი ინვესტორები,

მათთან გაფორმდა „პროდუქციის წილობრივი განაწილების ხელშეკრულება“ (პნგხ), ხოლო 1999 წელს მიღებული იქნა საქართველოს კანონი „ნავთობისა და გაზის შესახებ“ და 2002 წელს — „ნავთობისა და გაზის ოპერაციებს წარმოების მარეგულირებელი ეროვნული წესები“. ამ კანონისა და წესების თანახმად, აუცილებელი გახდა ნავთობისა და გაზის ოპერაციებთან დაკავშირებული ხარჯებისა და დანახარჯების სრული და ზუსტი აღრიცხვა. მიუხედავად ამისა, არც ერთ პნგხ-ში არ გვხვდება ხარჯებისა და დანახარჯების განსაზღვრის წესი და პროცედურა. ასევე, ბუნდოვანია ეს საკითხი ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებში.

საწარმოთა საქმიანობისას, როდესაც რესურსები ტოვებს საწარმოს (უკვე გავიდა ან გავა მომავალში) საქმე გვექნება ხარჯთან.

დანახარჯები კი ესაა რესურსების გამოყენება. მისი გამოყენების ფაქტი ჯერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ რესურსები საწარმოდან გასულია. ზოგ შემთხვევაში კი რესურსების გამოყენება გულისხმობს იმავდროულად რესურსების საწარმოდან გასვლას, ანუ როგორც კი წარმოიქმნა დანახარჯი, იგი მაშინვე გარდაიქმნება ხარჯებად). მაგალითად, რესურსების გამოყენებამ განაპირობა სხვა რესურსების შექმნა. საინსტრუმენტო ფოლადი (რესურსი) გამოყენებული იქნა წნეხის დასამზადებლად (მეორე რესურსი), შემდგომში წნეხის მეშვეობით დამზადდა ხუფები(მესამე რესურსი), რომლებიც გამოიყენეს რომელიმე დანადგარის დასაკომპლექტებლად (მეოთხე რესურსი). ამ სქემით რესურსების გამოყენება დანახარჯებია, ხარჯებად კი გადაიქცევა დანადგარის რეალიზაციის დროს.

რესურსების გამოყენებამ არ გამოიწვია სხვა რესურსების შექმნა (მაგ. ხელმძღვანელის შრომა უშუალოდ არ ქმნის რაიმე სახის რესურსს). ამ შემთხვევაში მოცემული რესურსი (შრომის ანაზღაურება) გამოყენებისთანავე გადის წარმოებიდან, ანუ წარმოქმნილი დანახარჯი მაშინვე გარდაიქმნება ხარჯებად.

ნებისმიერი საწარმოს მიზანია ნაკლები დანახარჯებით (რესურსების გამოყენება) და ნაკლები ხარჯებით (რესურსების გადინება) შეასრულოს თავისი მისია. ამგვარი ხარჯებისა და დანახარჯების გარკვევა აუცილებელია ბიზნესის ეფექტიანობის შეფასებისას. ძირითად ფინანსურ ანგარიშში კი, სადაც ნაჩვენებია „მოგებისა და ზარალის ანგარიშგება“, წარმოდგენილია არა დანახარჯები და ხარჯები, არამედ მხოლოდ ხარჯები, რის გამოც სწორი დასკვნის გაკეთება შეუძლებელია. მაგალითად, ნავთობის ან გაზის მოპოვებელმა კომპანიამ ნავთობის (გაზის) მოპოვებამდე და რეალიზაციამდე უნდა ჩაატაროს გრძელვადიანი ნავთობისა და გაზის ოპერაციების ციკლი, რომლის განმავლობაში კომპანია ნაგებაში იქნება (განსაკუთრებით, როცა იგი პირველად იწყებს საქმიანობას). რენტაბელურობა გამოჩნდება მაშინ, როდესაც მოხდება მოპოვებულ ნავთობის ან გაზის სრული რეალიზაცია, ანუ როდესაც დანახარჯები ე.

ი. გამოყენებული რესურსები დატოვებს კომპანიას და გარდაიქმნება ხარჯებად.

ამრიგად, დანახარჯებისა და ხარჯების ცალკე განსაზღვრა აუცილებელია კომპანიის საქმიანობის ეკონომიკური ეფექტიანობის შესაფასებლად.

Summary

G. Tabatadze,
O. Oniashvili,
N. Machavariani,
G. Lobjanidze,
V. Khitarishvili.

About expenditures and costs

There is no difference between expenditures and costs in economic literature. In this article the authors try to discover the difference. It is known that cost is sacrifice of resources that must be made in order to acquire something.

Therefore, we may use the term outlay costs. Some examples of these costs to in a business are wages and salaries of its employees and expenditures on equipment, payment for raw materials, power, light and transportation, taxes paid to the government and so on.

We may consider as expenditures the costs which stay in organization (firm, company, enterprise). That is the cost of resources, needed for the organization. In some cases the use of resources means their simultaneous outflow from the organization i. e., as soon as some expenditure arises, it instantly is transformed into costs. But there are cases, when after being used resources still remain into the organization for some time. For example, instrumental steel (the first resource) was used for press production (the second resource), which was later used for covers (the third resource). These covers were used to assembly the installation (the forth resources).

The use of the mentioned resources were expenditures, but they will be transformed into costs, when the installation (final product) is sold.

Thus, there is a long lapse between expenditures and costs.

This question is interesting especially for oil and gas industry where there is a long way of transforming some expenditures into costs.

Correspondingly, for evolution of the efficiency of organization its expenditures and the costs of production must be calculated separately.